

Prof. dr Jasmina LABUDOVIĆ STANKOVIĆ*

Premije u osiguranju života i Kovid-19

Primljen: 12. 12. 2021.

Prihvaćen: 27. 12. 2021.

Pregledni naučni rad

<https://doi.org/10.46793/ERPO2003.23LS>

Apstrakt

Osiguranje života bazira se na preciznim procenama svih elemenata koji učestvuju u formiranju premije. Od dobre procene elemenata koji služe za obračun premije (rizika mortaliteta, verovatnoće nastanka štetnog događaja, očekivanih prinosa i dr.) zavisi, pored drugih faktora, i profitabilnost osiguravača života.

Rizik pandemije izazvan Kovidom-19 koji je zahvatio čitav svet i prouzrokovao brojne ekonomske i socijalne implikacije u savremenom društvu. Uticao je da život svih ljudi postane sasvim drugačiji. Pored ljudskih žrtava i katastrofalnih posledica po zdravstvene sisteme širom sveta, ostavio je katastrofalne posledice po privrede zemalja: uzrokovao smanjenje potrošnje, investicija, usporio ekonomski rast i smanjio zaposlenost. Uticao je i na sektor osiguranja. U ovom radu autor predstavlja kako je Kovid-19 uticao na osiguranje života i premiju osiguranja života.

Ključne reči: osiguranje života, Kovid-19, rizik mortaliteta, rizik oboljevanja, finansijsko tržište

1. UKRATKO O FORMIRANJU PREMIJA

Cena osiguranja života je specifična i složena kategorija na čije formiranje uticaj imaju zakoni statistike i matematike. Glavnu reč imaju zakon verovatnoće i zakon velikih brojeva. Precizni aktuarski obračuni su dominantni u obrazovanju cena osiguranja, tj. premija. U tom smislu, na aktuarske proračune od značaja su, s jedne strane, makroekonomski uslovi u zemlji i ciljevi koje postavlja osiguravač, ali sa druge strane rizik, verovatnoća nastanka štetnog događaja, očekivana dobit osiguravača i troškovi (Labudović, 2006, 493). Ne možemo a da među faktorima od uticaja ne pomenemo tražnju i konkurenciju, kao i ulogu države. Intervencije države u poslovanju društava za osiguranje, kontrola

i nadzor su nužni da bi se obezbedilo poštovanje poslovnog morala, dobrih običaja, sprečile zloupotrebe, špekulacije, šikaniranje i izigravanje osiguranika (Labudović, 2005, 8).

Premija osiguranja predstavlja samo teoretsku verovatnoću iznosa budućih isplata (Labudović, 2006, 493). Vrlo ju je teško precizno utvrditi jer su rizici često specifični, različiti i promenljivi, pa se kaže da se cena osiguranja bazira na pretpostavkama jer će konačni iznos isplata biti poznat tek kada nastupi osigurani slučaj. Osnovu za obračun premija u osiguranju života predstavljaju tablice smrtnosti koje pokazuju verovatnoću nastupanja smrtnosti, kao i tablice bolesti koje pokazuju godišnju verovatnoću nastupanja promena u zdravstvenom stanju (Black, Skipper, 2001, 29). Parametar od posebne važnosti za aktuale su godine života od kojih zavisi premija osiguranja, a koje su bitan element ugovora o osiguranju života (Labudović, 2006, 495). Veliku ulogu u obračunu ima i visina prinosa koji se ostvari od ulaganja akumuliranih sredstava osiguravača na berzi, kao i način isplate osiguranih suma. Podsećanja radi, osiguravači života su institucionalni investitori koji investiraju u dugoročne finansijske instrumente jer su i njihove obaveze po osnovu zaključenih ugovora o osiguranju života dugoročne prirode.

Na osnovu tablica smrtnosti koje pokazuju verovatnoću smrtnosti, mogu se izračunati ostali biometrijski parametri: verovatnoća doživljenja, kretanje broja živih i umrlih i sl. (Kočović, 2000, 51). Uz pomoć ovih parametara izračunavaju se komutativni brojevi, a koji služe za obračun neto premije. Starost, pol, zanimanje, način života, klima, nezgode i bolesti su faktori koji naročito utiču na smrtnost (Petrović, Petrović, 2003, 19). Zavisno od zdravstvenog stanja, ugovarač osiguranja / osiguranik ili ulazi u prosek određene grupe i plaća premiju kao i ostali pripadnici te grupe, ili, ako njegovo zdravstveno stanje bitno odstupa od proseka grupe (na primer, zbog povišenog pritiska, nasledne bolesti, težine, opasnog zanimanja i sl.) zbog većeg rizika plaća veću premiju (Labudović, 2006, 497).

Tablice smrtnosti koje se koriste treba da budu one koje najviše odgovaraju stvarnoj smrtnosti. Tako će os-

* Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: jlabudovic@jura.kg.ac.rs.

cilacije biti manje, a obračun precizniji. S druge strane, osiguravač će biti uveren da je izvršio dobar proračun i naplatio pravu cenu koja će pokriti troškove i određeni procenat dobiti. Osiguravači nekada koriste starije tablice, što znači da naplaćuju veću premiju. To čine da bi se osigurali od gubitaka (veće smrtnosti od očekivane). Prethodno rečeno važi ako je reč o osiguranju za slučaju smrti. Ako imamo u vidu osiguranje za slučaju doživljenja, veća verovatnoću smrtnosti i ranija smrt nisu od značaja za osiguravača jer njega prvenstveno interesuje dužina života zbog toga što osiguranje za slučaju doživljenja određene starosti, podrazumeva da će obaveza osiguravača dospeti tek ako je osiguranik živ u određenom momentu. Ali, ako umre, osiguravač se oslobađa obaveze. Iz tog razloga ranija smrt i veća stvarna smrtnost od očekivane nisu štetni za društvo za osiguranje (Kočović, 2000, 256). Za ovu vrstu osiguranja koriste se posebne tablice čije je obeležja manja verovatnoću smrtnosti i lagani tempo izumiranja (Kočović, 2000, 256). U tablice smrtnosti se kalkuiše kamatna stopa koja nije previše visoka da bi se izbegle fluktuacije. Bitno je da kamatne stope ne budu isuviše niske jer bi to dovelo do visoke premije koja ne bi bila konkurentna. Nije dobra ni suprotno krajnost – ako su kamatne stope suviše visoke jer onda osiguravač rizikuje da ih neće zaraditi na tržištu kapitala, te može postati nesolventan. Tako se rizikuje da razlika između prinosa na aktivu i garantovanih kamatnih stopa bude negativna (Labudović, 2005, 96). Iz tog razloga, važno je da osiguravač izabere onu kamatnu stopu koju će ukalkulisati u premiju za koju je siguran da će je zaraditi svake godine (ali projektovano na duži period). Ako je ne zaradi, manjak mora isplatiti na teret svojih fondova (Labudović, 2005, 96). Uz sve pomenuto, ne smeju se zanemariti ni troškovi. Premija osiguranja života mora biti konkurentna, mora obezbediti dobit osiguravaču, akcionarima dividendu, zaštitu od inflacije i provizije koja je dovoljno stimulatívna za agente (posrednike) da zaključuju ugovor o osiguranju (Black, Skipper, 2001, 41). Kako premije reaguju na krizu izazvanu Kovidom-19 predstavljamo u narednim izlaganjima.

2. UTICAJ KOVIDA-19 NA OSIGURANJE ŽIVOTA

Svetska zdravstvena organizacija je 11. marta 2020. proglasila pandemiju prouzrokovanu virusom Kovid-19. Ovaj novi oblik korona virusa doveo je do velike nesigurnosti širom sveta, velike smrtnosti, velike opterećenosti zdravstvenog sistema i drugačijeg načina lečenja u odnosu na sezonske viruse i grip. Uz to, doveo je do velikih državnih intervencija kako bi se zaustavi-

lo širenje virusa, što je prouzrokovalo multiplikovane posledice po privredu i stanovništvo. Pojedina istraživanja pokazuju da nezavisno od stope smrtnosti i velike nesigurnosti, generalno posmatrano, nije došlo do značajnijih promena premija osiguranja, odnosno da osiguravači života nisu smanjili ponudu svojih usluga zbog Kovida-19 (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 831). Međutim, drugačiji su zaključci kada se imaju u vidu pojedinci. Premije se povećavaju zbog vrlo visokog rizika kod pojedinačnih osiguranika (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 831).

U oblikovanju ponude osiguranja života i definisanje premija u novim okvirima poslovanja, kao i na procenu rizika smrtnosti osiguranika utiče nedovoljno poznavanje virusa, greške koje su preduzimane tokom pandemije u borbi protiv virusa, netačna predviđanja o stopama smrtnosti, nepoznavanje i nesigurnost u pogledu dugoročnih posledica ovog virusa (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 832). S druge strane, dobro je poznato da osiguranje zahteva precizne podatke o stopama smrtnosti o čemu smo govorili u uvodnom delu, naročito ako govorimo o riziku pandemije.

Kako bi se analizirao uticaj Kovida-19 na osiguranje života, sprovedeno je istraživanje kojim je obuhvaćeno oko 800.000 polisa iz 96 kompanija u SAD-u. Analiziran je uticaj Kovida-19 na privremeno osiguranje života (engl. *term life insurance*)¹ i ponudu polisa osiguranja jer, kao odgovor na promenjene uslove i povećan rizik, osiguravači mogu da zaustave, odnosno smanji ponudu za nove potencijalne osiguranike. U ovim istraživanjima poređene su polise privremenog osiguranja života starijih pripadnika populacije i mlađih ljudi.

Rast smrtnosti zbog Kovida-19 zavisi od više faktora, i to: od dostupnosti vakcine (premda se mora imati u vidu da i neki vakcinisani pacijenti umiru, a ne samo nevakcinisani), mogućnosti da se primene tehnološke inovacije (na primer, grupno testiranje), testiranje kod kuće, praćenje kontakata, kao i inovacije u lečenju onih koji su se zarazili virusom Kovid-19 i koji se leče različitim preporučenim lekovima (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 832). Na smrtnost će uticati i kakva je genetika obolele osobe, kao i činjenca boluje li još od nekih bolesti.

Osiguranje pripada vrlo osetljivoj delatnosti na rizik pandemije, pa su osiguravači pogođeni i kao kompanije koje preuzimaju rizik štetnih događaja, ali i kao privredni subjekti sa svim pratećim rizicima (Kočović, Rakonjac-Antić, Koprivica, 2020, 10). U tom smislu

¹ Privremeno osiguranje života ili osiguranje na određeno vreme predstavlja takav ugovor kod koga je osigurana suma fiksna za sve vreme trajanja osiguranja. Ovo osiguranje obezbeđuje osiguraniku čistu zaštitu za slučaj smrti i ne sadrži element štednje. Osiguranik nema mogućnost da traži otkup.

mora se praviti razlika u faktorima koji utiču na premiju osiguranja.

2.1. Uticaj finansijskog tržišta

Može se govoriti o dva načina kako je osiguranje života pogodeno pandemijom virusa Kovid-19. Jedan način je preko povećane stope smrtnosti i oboljevanja, a drugi način je posledica pada berzanskih indeksa, tj. pada cena akcija i obveznica, ali i druge finansijske aktive u koju su osiguravači života plasirali svoja sredstva. Promene na ovim tržištima zbog virusa Kovid-19 pogađaju profit osiguravača, a tako utiču i na visinu premije. Pad cena akcija odražava se na smanjenje očekivanog prinosa osiguravača, a sa druge strane, i akcionari bivaju uskraćeni za veće dividende. Uz to, pad dugoročnih i kratkoročnih kamatnih stopa² zbog tzv. kvantitativnog popuštanja (*quantitative easing*)³, takođe je doprineo negativnom uticaju na osiguravače života. Uz niske kamatne stope, osiguravači životau EU se susreću sa još jednim problemom, a to je previše visoka riziko-margina (Kočović, Koprivica, 2021, 15–16). Njena visina je praktično, opterećenje i trošak za osiguravače koji su primorani da drže sredstva daleko iznad obaveza preuzetih ugovorima o osiguranju, zbog čega i akcionarima uskraćuju prinose, što gura premiju naviše (Kočović, Koprivica, 2021, 15). Ipak, rast riziko-margine nije uzrokovan pandemijom, jer su kamatne stope postale niske i pre pojave virusa Kovid-19, ali u situaciji pandemije to dodatno pogoršava stvari. Prethodno izloženi problem previsoke riziko margine, prema oceni stručnjaka, može biti uvod u izmenjenu ponudu osiguravača, što bi značilo da više nude riziko osiguranje, kao i investiciono osiguranje života (*unit-linked*) kod koga se rizik promene kamatnih stopa prenosi na osiguranike (Kočović, Koprivica, 2021, 16).

Međunarodni monetarni fond smatra da je uticaj finansijskih šokova sa finansijskih tržišta na osiguravače

² Kamatne stope su 2014. godine pale na istorijski minimum, što je posledica kvantitativnog popuštanja i otkupa velikog broja obveznica od strane Evropske centralne banke (dalje u tekstu: ECB) Domanski, Shin, Sushko, 2017, 113–153).

³ Reč je o nekonvencionalnom instrumentu monetarne politike koje koriste pojedine centralne banke u svetu kako bi se privrede izvukle iz stanja recesije. U suštini, ova mera podrazumeva povećanu ponudu novca, a sa tim dolazi do obaranja kamatnih stopa. Razlog zbog čega se koristi ovaj instrument monetarne politike leži u tome što tradicionalni instrumenti koje centralne banke koriste nekada u vreme krize nisu efikasni, pa ni targetiranje kamatne stope. Centralna banka SAD-a, Federalne rezerve, primenila je kvantitativno popuštanje kako bi se podstakle privredne aktivnosti, veće zaduživanje i potrošnja. To je isto učinila i ECB. Prvi put ovaj instrument primenila je Centralna banka Japana u vreme azijske krize 90-ih godina 20. veka (Rose, Marquis, 2012, 423).

života bio mnogo veći nego uticaj uvećane stope smrtnosti i rizika oboljevanja (Kirti, Shin, 2020, 2). Pojedini istraživanjima je utvrđeno da je Kovid-19 negativno uticao na prinose sa berzi, posebno kada je reč o kompanijama za osiguranje koje posluju u zemljama u razvoju (Farooq, Nasir, Quddoos, 2021, 3658). Zbog ovakvog scenarija nadzorna tela i regulatori u oblasti osiguranja su postali fleksibilniji. *European Insurance and Occupational Authority (EIOPA)* je na primer, u svom izveštaju 2020. podsetila na Direktivu o solventnosti II i potrebu za postojanjem izvesne fleksibilnosti kada je reč o sprovođenju nadzora nad osiguravačima u ekstremnim situacijama, kakva je sada nastala zbog pandemije Kovida-19 (EIOPA, 2020). U Velikoj Britaniji i Italiji postoji fleksibilnost kada je reč o vrednovanju obaveza osiguravača, dok je američko Nacionalno udruženje poverenika u osiguranju (*National Association of Insurance Commissioners - NAIC*) ublažio pravila koja se odnose na odloženo plaćanje premije (Kirti, Shin, 2020, 2).

Obaveze osiguravača života su dugoročne, što zahteva da i aktiva u koju plasiraju svoja sredstva bude dugoročna. Usklađenost trajanja imovine i obaveza sa kamatnom stopom je jako važna, što je predmet i nekih istraživanja (Domanski, Shin, Sushko, 2017, 113–153). Dugoročne obaveze prema osiguranicima nekada su dužeg roka dospeća u odnosu na rok dospeća aktive koja nosi fiksni prinos, a u koju su plasirana sredstva. Postoji tesna povezanost sa promenama kamatnih stopa (Domanski, Shin, Sushko, 2017, 114). Strategije podudaranja trajanja aktive i obaveza mogu pojačati kretanje kamatnih stopa. Ukoliko je trend takav da dugoročne kamatne stope padaju, to izaziva obrnut efekat kod aktive i obaveza (Domanski, Shin, Sushko, 2017, 115). U Evropskoj uniji je od 2010. do 2014. došlo do značajnije kupovine državnih obveznica u odnosu na raniji period, kao odgovor na finansijsku krizu i krizu evra i kao odgovor na duži rok dospelosti ovih obveznica, tako da se u portfoliju osiguravača života 2014. nalazilo 16% državnih obveznica u odnosu na raniji period kada ih je bilo 6,9% (Domanski, Shin, Sushko, 2017, 116). Dospelost obveznica je produžena sa prosečnih 11,3 na 15,7 godina što je išlo u prilog osiguravačima zbog dugoročnih obaveza u 2014, ali se mora istaći da su i obaveze osiguravača života produžene sa prosečnih 20,5 na 25,2 godine (Domanski, Shin, Sushko, 2017, 116).

2.2. Povećan rizik smrtnosti i oboljevanja

Drugi način koji direktno utiče na rast premije osiguranja života u uslovima pandemije izazvane virusom Kovid-19 je preko uvećanog rizika smrtnosti i obolje-

vanja. Sa smrću osoba koje su umrle zbog Kovida-19, a koje su bile osigurane, rastu i zahtevi prema osiguravačima za isplatom osiguranih suma, dok s druge strane, očekivane isplate renti opadaju.

Nezavisno što osiguravači nisu povećali premije, premda se pretpostavljalo da će reagovati na povećan rizik mortaliteta, niti smanjili ponudu usluga kako smo to prethodno pomenuli u predstavljenom istraživanju tri autora (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020), može se reći da su se ipak prilagođavali nastalim promenama, tj. povećanom riziku u pojedinačnim slučajevima. Praksa 96 analiziranih osiguravača (800.000 polisa) govori da su povećane premije kod polisa koje su bile zaključene sa najnižim premijama, kao i za pušače najlošijeg zdravstvenog stanja koji pripadaju starijoj populaciji, a ponuda je „zaustavljena” za osobe starije od 75 godina (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 833 i 858). Podaci govore da jednu trećinu umrlih u SAD čine oni koji su umrli u domovima za stare,⁴ pojedinci koji su nedavno odbijeni da zaključe novu polisu privremenog osiguranja života (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 833).

Generalno posmatrano, premije osiguranja života će da rastu zbog rasta smrtnosti nezavisno od toga da li je uzrok infekcija virusom Kovid-19. Kako stopa smrtnosti raste u uslovima pandemije s jedne strane, vlasti uvode *lockdown* i druge mere u cilju zaštite kako bi se sprečila infekcija virusom. Osiguravači ne bi trebalo da očekuju veću opasnost od negativne selekcije⁵ zbog onih koji su zaraženi virusom Kovid-19 a zainteresovani su da dobiju osiguranje, kao i onih koji još nisu dobili dijagnozu da su zaraženi. Ipak, to ne znači da neće biti pojedinačnih odstupanja. Moguće je da neko ko spada u visokorizičnu kategoriju obolelih od virusa zaključi osiguranje i bude svrstan u grupu osiguranika sa manjim rizikom.

Pogrešno bi bilo misliti da osiguravači uopšte nisu reagovali na pandemiju. Jedna od „reakcija” osiguravača života na početku krize izazvane Kovidom-19 u SAD-u manifestovala se kroz često odlaganje izdavanja polisa osiguranja života za one koji su zaraženi virusom Kovid-19. Tako na primer, tokom 2020. AIG je razmatrao zahteve potencijalnih osiguranika za zaključenjem osiguranja života tek nakon što je prošlo 30 dana od

⁴ Najstariji pripadnici populacije trpe i najveće posledice korona virusa u odnosu na mlađe, s tim da uvek ima izuzetaka.

⁵ Negativna selekcija predstavlja tendenciju lica čija je izloženost riziku veća od prosečne da pribave novo ili nastave postojeće osiguranje u većem obimu u odnosu na one čija je izloženost manja od prosečne, odnosno da kupe osiguranje po istoj premiji kao i lica čija je izloženost riziku manja od prosečne. Negativna selekcija direktno doprinosi gomilanju loših rizika tako povećavajući troškove kompanija za osiguranje.

potpunog oporavka od virusa Kovid-19 (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 833).

Vrlo važna činjenica koju treba imati u vidu jeste da su osiguravači života rizik potencijalne pandemije već uzeli u obzir prilikom kalkulacija premije i pre pojave virusa Kovida-19.⁶ Ovo je postalo praksa nakon što su istraživanja pokazala da potencijalni rizik pandemije treba ukalkulisati u premiju osiguranja života. Smatra se da rizik pandemije više nego neki drugi rizici (na primer, prirodne katastrofe ili teroristički napadi) mogu biti pretnja solventnosti osiguravača zbog brojnih povezanih rizika (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 834). Ipak, u sadašnjim okolnostima smatra se da neće biti problema sa nelikvidnošću (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 834). Uz prethodno, ističe se da u različitim pandemijama najugroženija populacija nije iste starosne grupe. To znači da nekada može biti više pogođena mlađa nego starija populacija ljudi. Ipak, pomenuti autori su u februaru 2021. godine predložili minimalna prilagođavanja premije osiguranja života (Harris, Yelowitz, Courtemanche, 2020, 858). Obrazac smrtnosti koji se razvija od 2020. stvara mogućnost da osiguravači premije osiguranja više prilagođavaju godinama i zdravstvenom stanju osiguranika. Premije koje osiguranici plaćaju, u suštini zavise od očekivanja (Hartwig, Niehaus, Qiu, 2020, 134–170), pa je tendencija da se više pažnje poklanja individualizaciji rizika.

U Kini, zemlji iz koje se virus proširio na ostale zemlje, pandemija je vrlo pogodila sektor osiguranja. Ne samo da je smanjena stopa rasta bruto premije u 2020. godini u odnosu na 2019, već je postala i negativna (Wang, Zhang, Wang, Fu, 2020, 2350). Međutim, sada i pored svega, vrlo je zanimljivo da je u Kini zabeležen rast tražnje za osiguranjem života.⁷ Takođe, u nešto manjem procentu, registrovan je i rast tražnje za zdravstvenim osiguranjem, pa i u osiguranju imovine i osiguranju od posledica nesrećnog slučaja (Quian, 2021, 1017 i 1021). Kovid-19 je najviše uticao na povećanje tražnje za osiguranjem života u onim regionima Kine u kojima su najlošiji uslovi lečenja ili u kojima su najviši medicinski troškovi (Quian, 2021, 1017 i 1023). Izvlači se zaključak da kada ljudi shvate svu ozbiljnost rizika, zabrinuti za svoje zdravlje i život, žele da preduzmu sve što mogu jer im je život najdragoceniji, pa se s tim u vezi opredeljuju za kupovinu osiguranja.

Postoji nada i očekivanje da se rizik smrtnosti i oboljevanja usled Kovida-19 smanji i dugoročno, ali i kratkoročno (između ostalog i zbog mera koje države

⁶ Suprotno je kod većina neživotnih osiguranja kod kojih polise ne pokrivaju rizik pandemije (Kočović, Rakonjac-Antić, Koprivica, 2020, 10).

⁷ Čak polovina ukupnog rasta premije u Kini pripisuje se rastu tražnje za osiguranjem života (Quian, 2021, 1023).

širog sveta preduzimaju u vidu zatvaranja, zbog zdravijeg načina života, vakcina, s tim da treba napomenuti da umiru i pacijenti koji su vakcinisani).

Ono što treba imati u vidu jeste i činjenica da pogoršanje makroekonomskih prilika, koje se manifestuju na brojne načine, pa i na povećanu nezaposlenost usled značajnog usporavanja privrednog života, doprinose da osiguranci ne plaćaju redovno premije osiguranja života, da traže otkupe i sl, što ostavlja tragove na osiguravače života (Kočović, Rakonjac-Antić, Koprivica, 2020, 12). U nekim slučajevima se smanjuje tražnja za kupovinom novih polisa osiguranja. Sve to govori da je rizik pandemije takav da ga osiguranje kao delatnost ne može nositi bez pomoći države (Kočović, Rakonjac-Antić, Koprivica, 2020, 15-16).

Da bi se zaštitili od novog virusa, odnosno novog rizika, mnogi osiguravači su pristupili izmeni uslova osiguranja i to tako što su isključili rizik epidemije i pandemije, a ima i takvih primera gde su osiguravači u kolektivnim životnim osiguranjima ponudili pokriće osiguranja zbog Kovida-19 poslodavcima i sindikatima za zaposlene (Jovanović, 2021, 47-50).

2.3. Informacija o preležanom Kovidu-19

Opšte je poznato da pre nego što zaključi ugovor o osiguranju života, osiguranik treba da osiguravaču saopšti sve informacije koje mogu biti od značaja za procenu rizika pre nego što osiguravač prihvati osiguranika u osiguranje. Do promene rizika može doći i u toku trajanja osiguranja, što bi značilo da osiguranik treba da prijavi promenjene okolnosti (povećan rizik). Često se to ne čini, pa delatnost osiguranja predstavlja tipično polje asimetrične informisanosti. Činjenica je da nekada osiguranik ne može ni da proceni koje su to sve relevantne činjenice koje bi trebalo da saopšti, ali činjenica je i da u nekim slučajevima može da ih svesno prećuti ili pogrešno predstavi (Primorac, 2021, 374). Podaci o preležanom Kovidu-19 mogu biti značajni kompanijama za osiguranje životakoje ovaj virus izaziva prilikom zaključivanja ugovora o osiguranju i to ne samo za starije osobe, već i mlađe koji pre preležanog Kovida-19 nisu imali značajnijih zdravstvenih problema, a sve zbog potencijalnih dugoročnih hroničnih posledica koje ovaj virus izaziva, kao što su kardio-vaskularni i neurološki problemi, hroničan umor i razne druge tegobe (Primorac, 2021, 368).

Osiguravači bi mogli koncipirati posebna pitanja u upitniku, tj. ponudi za osiguranika koja se odnose na preležani Kovid-19. To bi bilo od značaja jer bi osiguravači mogli preciznije da procene rizik koji preuzimaju na sebe prilikom zaključenja ugovora o osiguranju života, odnosno kod ograničavanja ili isključivanja iz

osiguranja određenih osiguranika. Tako bi bila bolje obezbeđena individualizacija rizika (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 358).

Genetski testovi bi mogli da pokažu da li je virusna infekcija kod određene osobe dovela do eventualnih genetskih promena. Nemački zakonodavac (Zakon o genetskoj dijagnostici) je vrlo restriktivan kada je reč o korišćenju genetskih testova u svrhe osiguranja života. Nije dozvoljeno osiguravaču u cilju zaključenja ugovora o osiguranju da od osigunika traži sprovođenje genetskih testova, niti dostavljanje rezultata ovih testova ako su oni ranije sprovedeni. Takođe, zabranjeno je osiguravaču da prihvati i primeni rezultate i podatke dobijene genetskim testovima (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 361). Nemačka je predvidela samo jedan izuzetak u pogledu prihvatljivosti genetskih testova od strane osiguravača (kada je to izričito poteklo od osiguranika, kada od toga zavisi vrsta pokrića (kod ugovora o osiguranju života, osiguranju od profesionalne nesposobnosti za rad, osiguranju za slučaj invaliditeta i osiguranju tuđe pomoći i nege) i kada od toga zavisi i visina sume osiguranja, pod uslovom da su sva tri navedena uslova kumulativno ispunjena (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 362). Zanimljivo je da osiguravači iznose mišljenja da bi im trebalo dozvoliti korišćenje genetskih testova i to dijagnostičkih (nastalih posle pojave simptoma bolesti), ne i prediktivnih (pre pojave simptoma bolesti) (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 363).

Više slobode u primeni genetskih testova postoji u Velikoj Britaniji. U ovoj zemlji osiguranici će biti u obavezi da dijagnostičke genetske testove dostave ako to zahteva osiguravač (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 364). Iako je generalno u SAD-u zabranjeno da osiguravači koriste rezultate genetskih testova i da traže da se potencijalni osiguranici podvrgnu genetskim testovima, od toga se odstupa kada je reč o osiguranju života, osiguranju za slučaj invalidnosti i osiguranju tuđe pomoći i nege, te osiguravači mogu tražiti podatke o genetskim testovima (Bodiroga-Vukobrat, Belanić, 2018, 366).

3. ZAKLJUČAK

Pandemija izazvana virusom Kovid-19 izvesno je ostavila traga u životima svih ljudi širom planete. Promenila je živote ne samo pojedinaca, već i privrednih subjekata i država. Uticala je i na osiguranje života. Osiguravači su postepeno počeli da se prilagođavaju novonastalim okolnostima, neki u većoj neki u manjoj meri. Prema istraživanjima, premije osiguranja života nisu značajnije promenjene, iako je bilo većih korekcija u individualnim slučajevima. Ima podataka i o blagom

i postepenom prilagođavanju ponude. Promene na finansijskim tržištima uticale su negativno na profitabilnost osiguravača života zbog već duže vreme niske ka-

matne stope i smanjene vrednosti akcija na berzi. Ipak, pandemija nije ostavila veće potrese na osiguravače kada je reč o riziku smrtnosti.

Jasmina LABUDOVIĆ STANKOVIĆ, PhD
Full Professor, Faculty of Law
University in Kragujevac

Life insurance premiums and Covid-19

Review scientific paper

SUMMARY

Life insurance is based on very precise estimates of all elements that participate in the formation of the premium. The profitability of life insurers, among other factors, depends on a good assessment of the elements used to calculate the premium (mortality risk, probability of occurrence of a harmful event, expected returns, etc.). The risk of a Covid-19 pandemic affecting the entire world has caused numerous economic and social implications in modern society. It influenced the life of all people to become completely different. In addition to human casualties and catastrophic consequences for health systems around the world, it has left catastrophic consequences for the economies of countries – caused a reduction in consumption, investment, slowed economic growth, reduced employment. It also affected the insurance sector. In this paper, the author presents how Covid-19 influenced life insurance and life insurance premium.

Keywords: life insurance, Covid-19, mortality risk, disease risk, financial market

LITERATURA (REFERENCES)

Black, K., Skipper, H. (2001). *Life & Health Insurance*. Upper Saddle River, N.J: Prentice Hall.

Bodiroga-Vukobrat, N., Belanić, L. (2018). Osigurani rizik u zdravstvenom osiguranju u svetlu novih otkrića genetike, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39(1), 353–376.

Domanski, D., Shin, H.S., Sushko, V. (2017). The Hunt for Duration: not Waving, but Drowning? *IMF Economic Review*, 65(1), 113–153.

EIOPA. (2020). *Statement on principles to mitigate the impact of Coronavirus/COVID-19 on the occupational pensions sector*, dostupno na: https://www.eiopa.europa.eu/document-library/recommendation/statement-principles-mitigate-impact-of-coronavirus-covid-19_en, 9.12.2021.

Farooq, U., Nasir, A., Quddoos, M. (2021). The impact of Covid-19 pandemic on abnormal returns of insurance firms: a cross-country evidence, *Applied Economics*, 53(31), 3658–3678.

Harris, T., Yelowitz, A., Courtemanche, C. (2020). Did Covid-19 change life insurance offerings?, *Journal of Risk and Insurance*, 88, 831–861.

Hartwig, R., Niehaus, G., Qiu, J. (2020). Insurance for economic losses caused by pandemics, *Geneva Risk and Insurance Review*, 45(2), 134–170.

Jovanović, S. (2021). Uticaj pandemije kovida 19 na osiguranje, *Tokovi osiguranja*, 37(1), 41–54.

Kirti, D., Shin, M.Y. (2020). Impact of Covid-19 on Insurers, *International Monetary Fund*, 1–11.

Kočović, J. (2000). *Aktuarske osnove formiranja tarifa u osiguranju lica*, Beograd: Ekonomski fakultet.

Kočović, J., Koprivica, M. (2021). Problemi obračuna rizikomargine u regulatornom okviru Solventnost II, *Tokovi osiguranja*, 37(1), 7–23.

Kočović, J., Rakonjac-Antić, T., Koprivica, M. (2020). Rizik pandemije – pretnja ili šansa za delatnost osiguranja?, *Evropska revija za pravo osiguranja*, 29(2), 10–18.

Labudović, J. (2005). *Cena usluga osiguranja*, (magistraska teza). Kragujevac.

Labudović, J. (2006). Formiranje cena osiguranja života, u: Bejatović, S. (urednik) *Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope* (493–507). Kragujevac: Institut za pravne i društvene nauke.

Petrović Z., Petrović, T. (2003). *Osiguranje života*, Beograd: Glosarijum.

Primorac, Ž. (2021). Covid-19 as a “significant circumstance” for risk assessment in life insurance (in and after pandemic), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, 5, 359–378.

Quian, X. (2021). The impact of Covid-19 pandemic on insurance demand: the case of China, *The European Journal of Health Economics*, Vol 22, 1017–1024.

Rose, P., Marquis, M. (2012). *Finansijske institucije i tržišta*, Beograd: Data status.

Wang, Y., Zhang, D., Wang, X., Fu, Q. (2020). How does Covid-19 Affect China's Insurance market, *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2350–2362.